

ANG

Pahayagan ng Partido Komunista ng Pilipinas
Pinapatnubayan ng Marxismo-Leninismo-Maoismo

Bayan

Bolyum L Ihap 17
Septyembre 7, 2019
www.cpp.ph

EDITORIAL

Mapapakyas an programa nga kontra-insurhensiya ni Duterte

Sugad han ruba nga plaka hi Rodrigo Duterte ha iya pauru-utro nga pagdedeklara nga mapeperdi han iya rehimen an Bagong Hukbong Bayan (BHB). Diri pa la maiha, nagtarhug na liwat hiya nga may "dako nga mahitatabo" atubangan han mga kapakyasan han nakapokus ngan sustenido nga operasyon militar ngan saywar han Armed Forces of the Philippines (AFP) ha kabaryuhan.

Imbes nga maperdi, iginduduso han iginlansar hini nga todo-gerra, ha kumpas han DSSP Kapayapaan ngan AFP-PNP Joint Campaign Kapangatagan, an milyun-milyon nga katawhan ha dalan han militante ngan armado nga pag-ato.

Ha pankabug-usan, waray yunit han BHB an narumok tikang han ginbagsak ni Duterte an ertestorya pankamurayawan giutan han iya rehimen ngan han National De-

mocratic Front of the Philippines. Gin-uuwat la han AFP an kalugaringon ha paghihinambog nga "naagawan" hini han teritoryo an BHB (nga pataraw-an tungod kay sering ni Duterte, waray man kalugaringon nga teritoryo an BHB). Maram gud kaupay an AFP ngan hi Duterte ha magios nga kinaiya han mga yunit gerilya han BHB ngan mahihimo ini bumase diin man ha hiluag nga kabaryuhan. Ha bug-os

"Mapapakyas..." sundan ha paypay 2

14 nga armas, naagawan BHB-Isabela

KATORSE NGA ARMAS an nakumpiska han BHB-Isabela ha iginlansar hini nga armado nga aksyon dida han Hulyo 5 ha Barangay Sindun Bayabo, Iligan City. Lima nga pistola an nakumpiska ha operasyon dis-arma kontra ha Task Force Kalikasan (TFK) ha Sityo Lagis han nasering nga Barangay. An TFK nakapailarum ha pamumuno han Provincial Environment and Natural Resources Office ngan aktibo nga ginsusubaybayan han lokal nga mga pwersa han pulis ngan sundalo.

Nanguna ha pagpapalayas ngan demolisyon ha Sityo Lagis hadton Hunyo an TFK kakunsabo an AFP ngan PNP. Umabot ha 56 nga pamilya nga masobra tulo kadekada na nga nag-uuma dinhi an ginpalayas.

Kadungan hini, nakumpiska han mga Pula nga mangaraway an

"14 nga armas..." sundan ha paypay 3

nga nasud, padayon nga nagpupur-sige an BHB nga atakihon an mga yunit han AFP nga waray-hunong nga nagsisinudoy-sudoy ngan nag-sasabrag han makarimadima ha mga baryo ngan komunidad.

Waray duda, mapapakyas an "whole-of-nation approach" ni Duterte, usa nga programa nga gin-kopya ha ha "whole-of-government" ngan "whole-of-society" han "kontra-insurhensiya" nga manwal han iya imperyalista nga amo nga Amerikano. Diri maitatago han mga pasalida nga "pakikipagpubligay" han militar ha mga sibil nga ahensiya an pag-ungbaw han militarismo ngan pasismo han iya rehimen.

Ha kabaryuhan, "whole-of-nation" an tawag han AFP ha pwersado nga pagpapasurender han mga sibilyan, paghihimo han kahadlok ha ira mga komunidad ngan panwawakay ha ira pakabuhian. "Whole-of-nation" gihapon an panmimirit han AFP ha mga lokal nga gubyrno para igdeklara nga "persona non grata"

an BHB ngan an pagdidiri ha mga "maka-wala nga grupo" nga naato para ha ira mga katungod. Tuyo hini nga mga maniobra nga igpailarum an mga sibilyan nga institusyon ha militar, bungkagon an mga demokratiko nga organisasyon han katawhan ngan balyuan ini han mga por-masyon nga nag-uundong han pasista nga doktrina. Ha ngaran han "whole-of-nation" nahitatabo an hul-os nga pagtalapas han mga katungod pantawo ngan pagpapailarum han burubug-os nga komunidad ha paghahadi militar.

Mapapakyas an kampanya nga "kontra-insurhensiya" ni Duterte tungod kay matiwo-g-tiwog an iya paghahadi. Puno an iya gubyrno han higlarum ngan magbangis nga internal nga kontradiksyon nga durot han iya kahakog ha pundo ngan pagkahubog ha gahum. Nagtitikagrabe an birubingkil ha ranggo han magkaaway nga sindikato nga burukrata ngan kriminal ha sakob han iya gubyrno. Butad nga nagririba-

lay an iya mga kaalyado para ha mas dagko nga alokasyon ha pondo han nasud (*pork barrel*), kikkab han mga kontrata han gubyrno, burukratiko nga pabor ngan parte han kita han mga sindikato ha sakob han diri mga tangkod nga mga ahensiya sugad han Bureau of Customs ngan Bureau of Internal Revenue. Nagsisig-unahay liwat an iya mga alipures ha suhol han mga kriminal nga sindikato ha ismagling ngan iligal nga droga. Usa nga dako nga pataraw-an an iya "kampanya kontra-kurapsyon" atubangan han agsub nga pagkakabisto han dagko nga kaso han iregularidad han iya gubyrno.

Diri talwas bisan an kampanya nnga "kontra-insurhensiya" ha mga kawatan nga mga upisyal ni Duterte. Milyun-milyon na an gintatago nga kikkab han iya mga heneral ngan ira mga kakunsabo nga kontraktor tikang ha pagpalit han daan na nga mga barko ngan helikopter, sugad liwat han mga armas, bomba ngan bala nga gin-gagamit ha mga operasyon militar. Ginkawatatan han mga heneral an pondo nga pan-operasyon han ira mga sundalo. Iginbubursa nira an mga sweldo han ira mga elemento, labi na han mga parag-uma nga pirit nira ginrerekut ha CAFGU. Ginpupuga nira bisan an pondo para ha pwersado nga pagpapasurender han mga sibilyan ngan pakita-hatawo nga mga proyekto ngan serbisyo sosyal. Pinakasamwak ini nga kurapsyon ha Mindanao, kun diin may pinakahitaas nga nailista han mga brigada ngan batalyon nga "sumurender" nga mga Pula nga mangaraway.

Pero labaw pa hini, mapapakyas an kontra-rebolusyunaryo nga plano han rehimen tungod kay ginkakaatubang hini an usa nga partido ngan hukbo han katawhan nga may hitaas nga disiplina ngan hilarum nga nakagamot ha ranggo han masa. Ini an pinakamadig-on ngan pinakakonsolidado nga pwersa nga

Gin-uunod

Bolyum L Ihap 17 | Septyembre 7, 2019

Igin-gagawas an *Ang Bayan* ha yinaknan nga Pilipino, Bisaya, Iloko, Hiligaynon, Waray ngan Ingles.

Nakarawat an *Ang Bayan* han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.

 [instagram.com/prwcnewsroom](https://www.instagram.com/prwcnewsroom)

 [@prwc_info](https://twitter.com/prwc_info)

 cppinformationbureau@gmail.com

Editorial: Mapapakyas an programa nga "kontra-insurhensiya" ni Duterte 1

14 nga armas, nakumpiska han BHB-Isabela 1

FMO ha Agusan Del Norte, pakyas 4

Panginginlabot han AFP ha mga eskoylahan, nagtitikagrabe 5

Multi-trilyon nga badyet para ha diktadura 6

Kurapsyon ha E-CLIP, samwak 7

Eskoylahan han nag-ebakwet, nag-abre 7

Konsultant han NDFP, iligal nga gin-aresto 8

Welga ha Monde Nissin, madinaugon 8

Presyo han humay, bumagsak ha P7 8

Mga parag-uma han tabako, gin-gigipit 9

Mga kriminal, ginpagawas 9

Sesesyon, iginpakig-away han West Papuan 10

An *Ang Bayan* igin-gagawas duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas

"Mapapakyas...", *tikang ha paypay 2*

naato ha iya tiranya ngan nagdede-pensa ha interes han katawhan. Na-tatagamtaman hini an pagtapod ngan suporta han katawhan nga diri iginpapaagi ha pamimirit ngan ka-bangis.

Hilaba an eksperyensya han Partido Komunista ng Pilipinas ngan Bagong Hukbong Bayan ha pagpak-yas ha kontra-rebolusyonaryo nga operasyon han reaksyunaryo nga mga rehimen. Waray la hini ginlahu-san an pasista nga diktadura ni Fer-dinand Marcos ha sakob han 14 ka-tuig, naipundar ngan napakusog hini ha bug-os nga nasud an hukbo han katawhan. Waray ini maperdi han brutal nga mga kampanya han pan-muypoy han sumunod nga buwa nga mga demokratiko nga rehimen.

Waray kapagalan an pagpupur-sige han BHB agud depensahan an katawhan tikang ha mga brutalidad han gerra nga nakapokus prinsipal ha mga sibilyan. Kadungan hini, pa-dayon an ira pagpupursige agud pakyason an mga kampanya han panmuypoy han rehimen Duterte. Waray putas an ira suporta ha mga Pula nga mangaraway ngan mga kadre han Partido.

Ha bug-os nga nasud, hul-os an mga panalinguha han katawhan agud depensahan an ira mga de-mokratiko nga organisasyon ngan an mga kadaugan han pira kadekada na nga ira iginpapakig-away. Dirudiret-so an ira paglalansar han agraryo nga pakig-away ngan pagpapauswag han ira panginabuhi, kadungan han pagtutukod han ira mga organo han poder pampulitika. Ha mga lugar kun diin naeksister na ini nga mga organo ngan an gubyerno han ka-tawhan, ginpapadalagan han kataw-han an demokrasya ha ira ranggo agud mas pa nga pahiluagon ngan padig-unon an pagkakaurusa.

Sugad ha panahon han diktadu-ra Marcos, sigurado an pagkusog han armado nga rebolusyon ngan pagkusog han pag-ato han kataw-han ha tiraniya. AB

"14 nga armas...", *tikang ha paypay 1*

usa nga M14, usa nga AK47 ngan pito nga pistola tikang ha lima nga pulis han tapuon nira an usa nga komboy han PNP ha gintindog nira nga tsekpoynt ha hirani nga lugar. Nakumpiska gihapon han BHB an mga bala ngan radyo nga pankom-unikasyon.

Samar. Lima nga sundalo han 63rd IB an napatay ha armado nga aksyon han BHB- Western Samar dida han Setyembre 2 ha Sityo Rizal, Barangay Bulao, Ba-sey. Alas 2 han kulop, utro nag-kaada han engkwentro giutan han usa pa nga yunit han BHB ngan usa nga kolum han mga sundalo ha Sityo Guinpondoan, Barangay Cogon ha pareho nga bungto.

Ginlalanat hadto han mga sundalo an mga Pula nga manga-raway nga naghimo han opera-syon haras kontra ha 63rd IB.

Dida han Agosto 30, duha nga sundalo naman an namatay sam-tang upat an nasamaran ha ope-rasyon haras han mga Pula nga mangaraway ha Purok 1, Bara-ngay Mabini, Basey. Komo pagbu-los, waray wantas nga nangistra-ping an mga sundalo. Naigo nira ngan nasamad an usa nga 14 an-yos nga bata.

An 46th IB an yunit nga nag-patay ha kapitan han Barangay Beri dida han Abril, pirit nga pag-papasurender ha mga parag-uma han Calbiga ngan Pinabacdao ngan nagpakuri ha tulo nga pa-rag-uma ha Basey.

Masbate. Upat nga operasyon haras an iginlansar han BHB-Mas-bate dida han Agosto 18 ngan Agosto 19 kontra ha PNP ngan 2nd IB. Dida han Agosto 18, gin-haras han mga Pula nga mangara-way an detatsment han mga pulis ha Barangay Bayombon, Masbate City. Ha sumunod nga adlaw, usa nga sundalo an napatay ha opera-syon isnayp han BHB ha de-tatsment han 2nd IB ha Del Car-men, Uson. Ha pareho nga adlaw, ginpabuthan naman han BHB an mga detatsment han PNP ha Gui-wanon, Barangay Danao, San

Jacinto ngan San Rafael, San Pascual.

Negros Occidental. Gin-am-bus han BHB-North Negros an tropa han 79th IB ha Sityo More-no, Barangay Paitan, Escalante City dida han Agosto 31. Tulo nga sundalo an nasamaran. Waray wantas nga nagpinabuto an mga sundalo, bisan ha lugar kun diin maiigo nira an ira kalugaringon nga tropa. Gintatantiya nga 10 an napatay han AFP ha kalugaringon hini nga pwersa.

Ha tahub han "peace and development" haros usa katuig na nga gin-ookuparan han 79th IB an Barangay Paitan ngan ginringgal an pakabuhian ngan kinabuhi han katawhan dinhi. Pirit nira nga gin-papasurender an mga sibilyan. May naireport gihapon nga mga kaso han ilegal nga pangaresto ngan ekstrahudisyal nga panma-tay. An kumpanya nga kadakuon nga operasyon kombat ngan nag-titikadamo nga presensya han mi-litar ha mga barangay han Esca-lante an nagduso ha mga residen-te nga mag-ebakwet. AB

FMO ha Agusan Del Norte, pakyas

Gintatahuban han Armed Forces of the Philippines an kamatuoran nga pakyas an *focused military operation* (FMO) nga iginlansar hini ha Mt. Hilong-hilong ha North Eastern Mindanao dida han nakalabay nga bulan agud makapaghinambog ngan likyan an kaarawdan. Ini an pamahayag ni Ka Sandara Sidlakan, tagapagyakan han Bagong Hukbong Bayan (BHB)-North Eastern Mindanao Region hadton Septyembre 4.

Mahiaagian an Mt. Hilong-hilong ha tubtuban han tulo nga prubinsya -- Agusan del Norte, Surigao del Sur ngan Agusan del Sur. Kaparte ini han kabubkiran han Diwata, ngan may-ada damo nga klase han hayop ngan mga tanaman.

Iginlansar han 402nd IBde, gamit an mga batalyon hini nga 29th IB ngan 36th IB, kaupod an mga elemento han Philippine National Police han Caraga ngan CAFGU, an nakapokus nga operasyon tikang Hulyo 20 tubtub Agosto 15. Gin-gamit an nasering nga operasyon komo *test mission* han 11th ngan 12th Scout Ranger Company. Ha panka-bug-usan, nagpagios an AFP ngan PNP han 1,000 nga tropa. Sugad han iba nga FMO, mayda ini suporta nga mga helikopter nga pan-gerra, arteliri ngan *drone*.

Ginluggop han operasyon an mga bungto han Sibagat ha Agusan del Sur, Carmen, Cantilan, Madrid ngan San Miguel ha Surigao del Sur ngan Remedios T. Romualdez ha Agusan del Norte. Nagpadara liwat han tropa ha mga syudad han Butuan ngan Cabadbaran ha Agusan del Norte. Ini nga mga lugar, partikular an bungto han Cantilan, amo an sa-

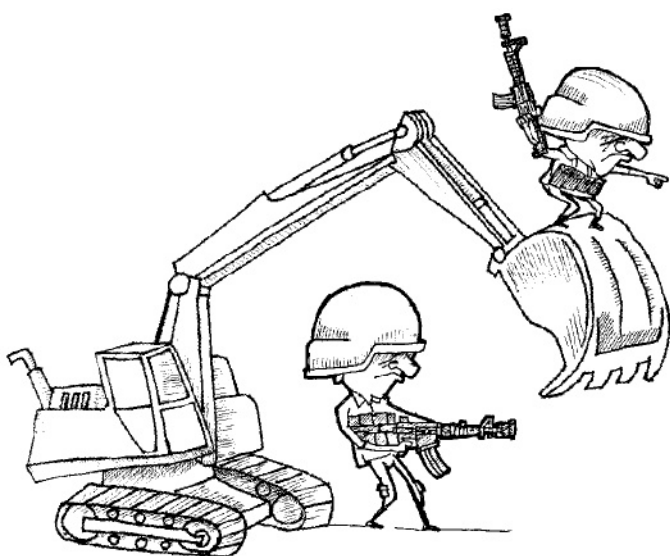
kop han mapanhibang nga operasyon han mga mina. Usa ha mga kompaniya dinhi, an Marcventures Mining Development Corporation, an ginhatagan han permiso nga magmina ha masobra 4,799 ektarya nga kagugub-an. Ginsakop han mga operasyon hini an sentral nga *watershed* nga krusyal ha irigasyon ngan suplay han maiinom nga tubig han rehiyon. Duha kabeses na nga iginsuspendir an permiso han kompaniya durot han kahibangan nga dara hini ha naturalisa.

Igindadako han AFP nga may naperdi an ira mga tropa nga mga "kampo" han BHB bisan kun ini daan na nga taktikal nga base o diri ngani mga umhanan han mga Lumad. An ungod, nagkamay-ada han siyam nga agway giutan han mga tropa han AFP ngan mga yunit han han BHB tikang Hulyo 25 tubtub Agosto 12. Nagresulta ini ha tulo nga kumpirmado nga patay, kaupod an usa nga tinylene han 29th IB. Kadakan han mga kaswalti ha ira ranggo durot han operasyon nga demolisyon ha kabukiran han Barangay Mahaba, Cabababaran City dida han Agosto 12. Usa nga Pula nga mangaraway an namatay ha

agway.

Komo bulos atake, ginbalikan han AFP an mga sibilyan nga komunidad han mga barangay han Mahaba ngan Puting Bato ha Cabababaran City. Nagbuhi ini han 15 nga bomba han kanyon ha sakob han upat ka adlaw. Namomba gihapon ha tikang ha kahanginan an mga helikopter nga AugustaWestland. Mga helikopter nga Huey naman an ira ginpalupad para ha ebakwasyon han ira mga samaran ngan pagdudul-ong han suplay ha ira mga tropa.

Antes ngan pagkahuman han operasyon militar, dirudiretso an militarisasyon han AFP ha 15 nga barangay ha palibot han Mt. Hilong-hilong ha tahub han mga operasyon nga "community organizing for peace and development" o COPD. Ilarum hini, ginsusuyod han mga sundalo an mga barangay agud pirit nga magpasurender ha mga sibilyan, man-gipit ngan manarhug pinaagi han paura-utro nga pagpapatawag ha mga *barangay hall* kun diin danay nga nakabase an ira mga tropa. Agsub hira nga nagbabalay-balay agud pwersahon an mga residente nga "sumurender" ngan makigmaupay ha ira. Ha Barangay San Antonio ha RTR, ginpatay han mga pwersa han 29th IB an parag-uma nga hi Roger Mandag dida han Hulyo 30. Antes hini, paura-utro hiya nga gintarhug han mga sundalo agud sumurender. **AB**

Panginginlabot han AFP ha mga eskoylahan, nagtitikagrabe

GINPAPAGRABE HAN MGA tropa han Armed Forces of the Philippines (AFP) an panginginlabot hini ha mga eskoylahan ngan unibersidad ha bug-os nga nasud. Basar ini ha kumpas han National Task Force to End Local Communist Armed Conflict nga gintukod ha mando han Executive Order No. 70. Nakabalayan ini ha kampanya nga "kontra-insurhensiya" ha "whole-of-nation approach" ngan dako nga parte han operasyon saywar (yana gintatawag na nga mga operasyon nga pan-impormasyon) han AFP ha bug-os nga nasud.

Pinakakatuyuanan hini nga bungkagon an mga demokratiko nga organisasyon han mga estudyante ngan ig-imponer an pasista nga ideolohiya ha mga kampus. Para hini, iginlalansar han mga sundalo (nga unipormado ngan armado) an kunohay mga "youth forum," "information drive," "pagpapahira," "youth leadership summit," ha sakob han mga kampus. Unod hini nga mga aktibidad an butaray nga pagpapakaraut ha mga demokratiko nga organisasyon sugad han Anakbayan, League of Filipino Students ngan magin han mga progresibo nga partido sugad han Kabataan Partylist ngan Bayan Muna. Dinhi malisyoso nga ginbabansagan han AFP an nasering nga mga organisasyon komo "prente han komunista" o "simpatisador han BHB" agud himuon nga ilegal ini ngan tagan kata-dungan an mabangis nga pagpuy-poy ha ira mga membro. Nagpapagawas an AFP han mga pakaraut nga bidyo ngan nagpapaatubang han mga binaydan nga "biktima" ngan buwa nga surenderi.

Pira nga landaw nga aktibidad diri pa la maiha amo an mga asembleya han kabatan-unan ngan estudyante ha Mindanao. Panangli-

tan hini an *youth leadership summit* ha Mt. Moriah Camp, Malaybalay ngan pagbisita ha Bukidnon National School of Home Industries. Pareho gihapon nga mga asembleya an ginhimo han 8th IB ha Bangcud National High School ngan Malaybalay National High School. Pinakaagsub an mga aktibidad han AFP ha Bukidnon State University. Ha Agusan del Norte, gintirok han AFP dida han Agosto 31 an 280 nga kabatan-unan tikang ha tulo nga barangay han Remedios Trinidad Romualdez para ha usa nga porum kun diin ginpakaraut han militar an mga progresibo nga organisasyon. Nakatalaan gihapon nga maglansar han "leadership development training" an 402nd IBde ha magkalain-lain nga tinaglawas han Sangguniang Kabataan ha Butuan. Ginpatawag gihapon han 3rd IB an masobra 150 nga kabatan-unan tikang ha mga barangay han Calinan, Davao City.

Nahitatabo gihapon an sugad nga mga katitirok ha Luzon ngan Visayas. Naglansar han porum an 303rd IBde ha University of St. La Salle Integrated School ha Bacolod dida han Agosto 23. Pormal nga igin-anunsyo han AFP an plano nga "youth leadership summit" ha mga

estudyante han hayskul ha Negros komo kaparte daw han ira Community Support Program. Ha Northern Samar, mga tropa han 803rd IBde an naglibot ha mga eskoylahan ha ira kampanya nga "indoktrinasyon." Usa hini an talakayan ha mga estudyante han National Service Training Program ha University of Eastern Philippines dida han Agosto 31. Hulyo pa la, gatus-gatos nga kabatan-unan na an gintirok han AFP agud umatender ha ira mga asembleya. Nagpapasamwak naman han mga pakaraut ngan buwa an AFP pinaagi han mga *career guidance* seminar ha mga estudyante han *senior high school*.

Prinsipal nga target hini nga mga operasyon saywar an mga estudyante ngan kabatan-unan ha mga prubinsya nga pokus han mga kombat operasyon han AFP. Ini nga sugad nga ginhihimo maiha na nga kaparte han ira mga operasyon militar, labi na ha mga tay-aw nga baryo.

Dugang ha mga operasyon saywar, nairekord an paniktik ngan surbeylans han mga elemento han AFP ngan PNP ha mga aktibista nga estudyante han Polytechnic University of the Philippines ngan University of Sto. Tomas. Ha Samar, gin-interogar han PNP Regional Mobile Group an mga kaapi han *The Pillar*, publikasyon han mga estudyante ha University of Eastern Philippines. Ha UP Pampanga, nanginlabot liwat an mga tropa han PNP ha kampus kahuman iglansar han mga estudyante an ira paggios kadungan han UP Day of Walkout and Action. Iginreklamo naman han Rise for Education Alliance ha University of San Carlos-Cebu an paniniktik han tropa han PNP ha ira mga aktibidad ha sakob han eskoylahan. Igindeklara naman han 3rd ID nga magdedeploy ini han tropa ha West Visayas State University ngan pira pa nga unibersidad sugad han UP Visayas kun diin aktibo daw an League of Filipino Students ngan Anakbayan.

Multi-trilyon nga badyet para ha diktadura

Badyet para ha kamurayawan ngan pag-uswag-- sugad hini iginladawan han rehimen US-Duterte an ginpropoponer nga P4.1 trilyon nga nasyunal nga badyet para ha 2020. Pero hirayo ini ha kamatuoran. An multi-trilyon nga badyet han reaksyunaryo nga gubyerno nakaalutaga para ha pangungurakot, pagpondo ha kontra-katawhan nga mga programa ngan proyekto, ngan pagpapapintas han pasismo.

An P4.1 trilyon nga ginpropoponer nga badyet para ha 2020 mas hitas hin 12% itanding ha P3.662 trilyon nga badyet yana nga 2019. Nakabasar an pagdako han badyet han gubyerno ha tantiya nga P6.5 tubtub 7.5% nga pagtubo han lokal nga produksyon o *gross domestic product* (GDP) ha 2020, usa nga target nga diri na piho nga maabot tungod ha paghaligot han magkalain-lain nga sektor han ekonomiya, partikular an agrikultura ngan manupaktura. Ha kamatuoran, ha ikaduha nga kwarter han 2019, humaligot an GDP hin 5.5%, pinakamahinay ha naglabay nga 17 nga kwarter.

Gagastusan prinsipal han matitirok nga buhis an ginpropoponer nga badyet. Gintatantiya han rehimen Duterte nga madako ngadto ha P3.54 trilyon an kikitaon tikang ha buhis, kaupod an matitirok tikang ha pagpapatuman han balaud nga TRAIN, ngan iba pa nga ginsusukot han estado. Mas dako ini hin 12.3% ha tantiya nga P3.15 trilyon nga kita han gubyerno yana nga 2019. Sugadman, kukulangon ini han P677 bilyon ngan para mabaton an deposit, kikinahanglanon han rehimen nga todo-todo pa nga mangutang.

Ha kabug-usan, nakatalaan nga mangutang han maabot P1.4 trilyon an gubyerno ha 2020. Ha pagtatapos han 2019, maabot na ha P7.853 trilyon an kabug-usan nga utang hini. Pag-abot han 2020, malobo pa ini ngadto ha P8.767 trilyon. Mangangahulugan ini han paghitaas han utang han kada Pilipino tikang ha P72,518 ha 2019 ngadto ha P79,780 ha 2020.

Pork barrel han presidente ngan han iya mga alipures

Puno han anomaliya an ginpropoponer nga badyet para ha 2020. Ha P4.1 trilyon, P2.36 trilyon la an nakaalutaga ha mga ahensya ngan departamento. An nahibibilin nga P1.73 trilyon nakaalutaga ha "Special Purpose Funds," mga bu-

rubug-os nga kantidad nga maiha na nga ginbansagan nga "presidential pork barrel" tungod kay an presidente an personal nga makakapagsering kun tiunan-o ngan diin ini gagamiton. Ha sugad, ha kada P10 nga gagastuhon han gubyerno ha 2020, masobra P4 an maikukunsidera nga personal nga pondo ni Duterte.

Butaray gihapon an pagpwesto han mga proyekto nga kasagaran gintitikangan han kikkak han mga magbaralaud. Kaparte hini an P972.5 bilyon nga pondo nga nakaalutaga para ha engrande nga "Build, Build, Build," mga proyekto nga pan-imprastruktura nga ginbahin-bahin han iya ginpapaboran nga mga burukrata ngan kumprador burges.

Kaparte gihapon hini an nakaalutaga para ha iba pa nga proyekto nga maiha na nga ginhihimo nga garatsan han mga pulitiko, sugad han paglalagat han kalsada ngan kunohay pag-inayad han mga ruba nga parte hini. Usa nga pananglitan hini an target han gubyerno nga magpahimo han may kabug-usan nga 338.3 kilometro nga bag-o nga kalsada, nga may kahilabaon han distansya tikang Manila tubtub Naga City. Usa pa nga uusahon nga proyekto an P16.9-bilyon nga pondo para ha "preventive maintenance" o pagsisiguro nga diri maruruba an maabot ha 955 kilometro nga kalsada (katugbang han distansya tikang Baguio City tubtub Hongkong.) An ginsesering nga "preventive maintenance" pamaagi la han mga kurakot nga mga upisyal nga bungkagon an mag-upay pa nga kalsada agud utro ilatag ngan makukuhaan han pondo nga pankurakot.

Usa pa nga kaagsuban nga palabigasan amo an pondo para ha proyekto nga pan-irigasyon. Maabot ha P36.3 bilyon an pondo para ha mga pan-nasyunal ngan komunal nga proyekto nga irigasyon, samtang P2.2 bilyon naman an para ha

gudti nga proyekto nga irigasyon. Damo hini nga mga proyekto diri ungod nga gintitindog, ngan kaagsuban iginbubursa la han mga kongresista ngan lokal nga upisyal an pondo. May dagko nga pondo gihapon nga igin-alutaga para ha pagtutukod han nasyunal nga sistema pan-irigasyon, bisan pa an pira hini maiha na nga gintitipahan han katawhan. Pananglitan hini an P919-milyon nga Jalaur River Multipurpose Project Stage II, an P890 milyon nga Balog-balog Multipurpose Project ha Isabela, an P800 milyon nga Lower Agno River Irrigation System Extension Project ha Pangasinan, ngan an P500 milyon Malitubog-Maridagao Irrigation Project Phase II ha North Cotabato.

Kaparte gihapon han 2020 badyet an pagpapadayon han pagtutukod ha Chico River Pump Irrigation Project, nga mahugot nga gintitipahan han mga katutubo didto. Dako nga parte han pondo uuta-ngon ha China.

Pondo para ha pasismo

Labot ha pangungurakot, ginpalobo gihapon han rehimen Duterte an badyet para ha pagpapahugot han pasismo hini.

Mas pa nga dumako an pondo han Philippine National Police tikang ha P173.5 bilyon yana nga 2019 ngadto ha P184.9 bilyon ha

P-4.1 TRILLION

2020. Kaparte hini nga pondo an P3 bilyon para ha pagrekrut han 10,000 nga bag-o nga pulis ngan P14.4 bilyon para magdugang han 26,685 upisyal nga pulis.

May igin-alutaga liwat nga dugang nga P546 milyon para ha pagpapatuman han ginkakahangritan nga "gerra kontra-druga," ngan P1.4 bilyon para ha iba nga mga ahensya sugad han Department of Health ngan Department of Interior and Local Government, para ha kabug-usan nga P1.9 bilyon para ha Oplan Tokhang.

Nakatalaan liwat nga dumako an pondo para ha Department of National Defense, tikang P183.9 bilyon yana nga 2019 ngadto ha P189 bilyon ha 2020. May P25 bilyon liwat para ha ikaduha nga serye han pagpalit han mga gamit-militar ilarum han Revised AFP Modernization Plan. Kaupod ha nakatalaan nga paliton han AFP an du-

gang nga mga sekunda-mano nga barko, sistema nga *radar* ngan paniktik, pan-atake nga mga helikopter ngan edro ngan damo pa nga gamit para ha programa nga "kontra-insurhensiya."

May bulag pa nga P522 milyon nga igin-alutaga para ha "National Task Force to End Local Communist Armed Conflict," nga nakadeposito ha magkalain-lain nga ahensya. Ini nga pondo amo an para pagrabihon pa an pamumuyop ngan panarhug ha mga sibilyan nga komunidad gamit an "whole-of-nation approach" han mga sundalo ngan pulis.

May mga proyekto liwat nga nagtutumuyo nga pahiluagon an kapas nga maniktik han reaksyunaryo nga gubyerno. Kaupod dinhi an P20 milyon para ha project D.I.M.E. (Digital Imaging for Monitoring and Evaluation) nga naka-alalutaga ha pagpalit han *drone, light detection and ranging*

(LIDAR), ngan iba pa nga higamit para daw ha pagmonitor han mga proyekto nga gintukod ha kabaryuhan, pero ha kamatuoran para ha pagpapakusog han pagbantay ngan paniktik ha mga tay-aw nga lugar.

Labot hini nga mga proyekto, lumobo liwat an pondo para ha *confidential and intelligence funds*, partikular ha Office of the President (OP). Ha 2020, may kabug-usan nga P4.5 bilyon para ha *confidential and intelligence fund* ha ilarum han OP. Ha kabug-usan, may P8.28 bilyon nga gin-alutaga nga pondo para ha *confidential and intelligence expenses* ha magkalain-lain nga ahensya. Dinhi nagtitikang an pondo para ha magkalain-lain nga "black operation" han gubyerno sugad han pagmementinar han mga "death squad" ngan paglansar han magkalain-lain nga makanginirhat nga pangatake ha katawhan. AB

Kurapsyon ha E-CLIP, samwak

HA NORTH EASTERN MINDANAO Region (NEMR), iginsumat ni Maria Malaya nga maabot ha P60,000 an naibubursa han kada upisyal han AFP ha ira mga pasalida han peke nga pagpapasurender. Ha sumat han pira nga mga barangay ngan komunidad ha rehiyon, ginsasaaran an mga napipiritan nga sumurender han P65,000 kada usa.

An ungod, mayoriya ha ira waray nakakarawat. Pinakadako na an P5,000 nga nakakarawat han pipira ha ira. May mga kaso pa nga gin-gagamit an P5,000 komo pasiuna nga bayad han pautang nga motorsiklo. Kadugayan, gin-oobliga an mga "nagsurender" nga baydan han bug-os an balanse nga P65,000. Doble-doble an kikkab han mga upisyal han AFP dinhi, labot ha nakukurakot tikang ha badyet han E-CLIP, naakto liwat hira nga mga ahente han mga kompaniya han motorsiklo. An iba nga ginpasurender ginpirit nga magtreyning para magin elemento han CAFGU ha saad nga makarawat hira han dako nga sweldo. Pero an kamatuoran, waray hira nakakarawat nga pondo ngan ginsuswelduhan la hira han pira kakilo nga bugas ngan pira kabug-os nga delata nga sardinas.

Ha datos nga nakuha han NDF-NEMR, diri mamenos ha P5.8 mil-

yon an naibursa han mga upisyal han AFP ha E-CLIP ha rehiyon. Maabot naman ha P480 milyon an ira nakurakot ha 8,000 nga sumurender nga membro han "BHB" ha bug-os nga Mindanao.

Klaro ha katawhan ha rehiyon nga waray iba nga naidurot an E-CLIP kundi dugang pa nga pagpapagrabeha han kakurian han katawhan. Gin-gagamit la ini nga garatsan han mga kurap nga upisyal han AFP. Maiha na nga ginpanhimuwa han BHB ha rehiyon an pagpapasarang han buwa nga pagsurender han berdugo nga AFP. Pauru-utro la hini nga gin-gagamit ngan igin-rereport nga "sumurender" an ira mga asset ha barangay, mga hadto anay nga kaapi han BHB nga maiha na nga nagpahuway, o diri ngani in sibilyan nga napiritan sumurender ha kahadlok nga kasuhan o patayon han militar. AB

Eskoylahan han mga nag-ebakwet, nag-abre ha Quezon City ngan Davao

NAG-ABRE HADTON
Septiyembre 2 ha University of the Philippines-Diliman ha Quezon City an Bakwit School (Eskoylahan nga Bakwit) para ha presente nga tuig. Maabot ha 50 nga estudyante nga Lumad, ira mga magtuturo ngan lider an umatender ha aktibidad.

Samtang, 155 nga mag-aaram an umatender ha pag-abre han Bakwit School ha UCCP Haran ha Davao City. Sumala ha administrasyon han Salugpongan, nagdesisyon hira nga abrihan an mga Bakwit School tungod kay waray bawia han DepEd an iginpatok nga suspensyon ha ira mga eskoylahan.

Kadungan hini, nagpiket an mga lider han mga komunidad han Lumad ngan estudyante tikang ha Save Our Schools Network ha atubangan han House of Representatives samtang ginhihimo an pagpamati ha badyet para ha Department of Education dida han Septiyembre 3. AB

Konsultant han NDFP, iligal nga gin-aresto

ILIGAL NGA GIN-ARESTO dida han Agosto 23 han gintig-ob nga mga elemento han Philippine National Police ngan Armed Forces of the Philippines hi Esterlita Suaybaguio 60, ha Cubao, Quezon City. Hi Suaybaguio konsultant han National Democratic Front of the Philippines (NDFP) ha pakikig-estorya pankamurayawan hini ha GRP. Gin-aresto hiya basar ha igintanum nga ebisdensya nga pusil nga paburuthon, pareho ha kaso han iba pa nga konsultant han NDFP. Ginsalawdan gihapon hiya han hinimu-himo nga kaso nga pagpatay ngan pakyas nga pagpatay.

Igin-insister han Partido Komunista ng Pilipinas (PKP) an dayon nga pagpagawas kan Suaybaguio tungod kay protektado hiya han Joint Agreement on Safety and Immunity Guarantees (JASIG) nga pirmado han gubyerno han Pilipinas ngan NDFP. Nakada ha pangilal-an ha Document of Identification ni Suaybaguio an iya katindog komo konsultant para ha karukayaknon ha Mindanao.

Ginkundenar ni Fidel Agcaoili, puno nga negosyador han NDFP, an pag-aresto. Sering niya, usa na liwat ini nga ulang ha posibilidad nga madayon an negosasyon. Gin-iinsister han PKP ngan NDFP nga ibasura an ngatanan nga himo-himo nga kaso nga iginsalawad kan Suaybaguio sugadman ha iba pa nga detenido nga konsultant ngan istap han NDFP.

Samtang, waray ukoy an panlasurbo han mga armado nga pwersa han rehimen Duterte ngan han kakunsabo hini nga mga agaron maytuna ha kabaryuhan.

Padayon nga gin-ookuparan han mga sundalo han 2nd IB an 23 nga

barangay ha mga bungto han Cawayan ngan San Fernando, Masbate tikang pa han Mayo 23. Hini nga syahan nga semana han Septyembre, iginsumat han BHB-Masbate nga ginsulod na gihapon han mga pasista an upat nga barangay ha Unson. Hini nga mga baryo, samwak an mga pagtalapas han 2nd IB ha katungod pantawo. Ginpapa-munuan ni Lt. Col. Fabon ini nga berdugo nga batalyon.

Ha Bulacan, padayon nga gin-gigipit han Royal Mollucan Realty Holdings Inc. an mga parag-uma ha Sityo Compra, Barangay San Mateo ha Norzagaray. Gin-aagaw han nasering nga kompaniya an 75.5 ektarya nga umhanan nga tikang pa dekada 1960 ginhuhalad han mga parag-uma. Dida han Septyembre 2, ginhibang ngan pirit nga ginsulod han mga maton an balay han membro han Samahang Magbubukid ha San Mateo. Ginpangutod hini an mga linya han kuryente ha lugar, ginpangawat an inataman nga mga kanding ngan ginpanhibang an mga panin anum.

Presyo han humay, lumuros ha P7

SUMANGLAD NGADTO HA pina-kahibubo nga presyo nga P7/kilo an presyo han lokal nga humay dida han Agosto tikang ha pina-kahitaas nga P22-24/kilo hadton nakalabay nga tuig. Kahuman ini bahaon an mga merkado han relatibo nga mas barato nga bugas tikang ha gawas han nasud. Tungod hini, bumagsak hin 1.27% an produksyon nga agrikultural ha ikaduha nga kwarter han tuig, pinakahibubo ha nakalabay nga tulo katuig. Aram han ngatanan, labina han mga parag-uma, nga durot ini han balaud nga liberalisasyon ha pag-iimport han bugas nga ginpirmahan ni Rodrigo Duterte dida han nakalabay nga tuig.

Hadto pa man, ginmenos na han mga parag-uma an igin-alutaga nga subsidyo nga P10 bilyon para ha gintatantiya nga malulugi ha ira sektor. Sigon ha Bantay Bigas, diri ini makakasadang ha P2.7 milyon nga parag-uma nga maapektaran labi pa nga P10 la hini an direkta nga mahingangadto ha mga parag-uma ha porma pa han pautang. Hadto pa nga lubong ha utang an mga parag-uma durot han hightaas nga gastos ha produksyon, sugadman han plete ha tuna. Imbes nga gamiton para ikabubuhi han gudti nga parag-uma, gagastuhon an katunga han nasering nga subsidyo (P5 bilyon) ha pagpalit han mga makinarya nga pan-uma.

Kadungan hini, hinay-hinay nga namamatay an lokal nga industriya han molinuhan han bugas. Sigon han Philippine Confederation of Grains Association, maabot na na ha 4,000 nga molinuhan (40% han pankabug-usan nga ihap han molinuhan ha nasud) an nagserra durot han pagkalugi atubangan han pagbaha han mas barato nga bugas tikang ha iba nga nasud. Ha usa nga talakayan ha Kongreso dida han Agosto 28, nanawagan an Makabayang Bloc, kausa han mga parag-uma ngan opereytor han molinuhan, nga ibasura na an balaud han liberalisasyon nga nagpatay ha produksyon han bugas. AB

Welga ha Monde Nissin, madinaugon

MADINAUGON AN IKADUHA nga welga han mga trabahador ha Monde Nissin dida han Agosto 27 matapos magkasabot an Monde Nissin Labor Association-LIGA (MNLALIGA) ngan maneydsment kasumpay ha isyu han pananggal han 176 nga trabahador. Kaupod han ginkasarabutan an pagbabayad han maneydsment han diri maminos ha P100,000 nga separation pay han kada gintaggal nga kontraktwal nga trabahador.

Syahan na nga nagwelga an MNLALIGA dida han Agosto 6 kun diin tumangdo an maneydsment nga himuon nga regular an mga kontraktwal. Pero imbes nga sumunod han kasarabutan, malimbong hini nga ginpaiwas an nasering nga mga trabahador.

Sigon ha MNLALIGA, an pagkarawat han mga gintanggal han separation pay diri karuyag sidngon nga ihunong na nira an ira pag-ato

para ha regularisasyon.

Ha adlaw han mga bayani dida han Agosto 26, kaupod an mga trabahador han Monde Nissin ha paggios kontra ha hibubo nga sweldo, kontraktwalisasyon ngan kamadarahug.

Umatender liwat ha protesta an mga trabahador tikang ha NutriAsia ngan Peerless Products Manufacturing Corporation. AB

Mga parag-uma han tabako, gin-gigipit

Ginkundenar han Solidarity of Peasants Against Exploitation (Stop Exploitation) an pagngangaran ha ira ni Lt. Col. Charles Castillo han 81st IB komo ligal nga prente han PKP-BHB. Ginhimo ini ni Castillo kahuman han dalyalogo han grupo han mga parag-uma ngan militar ha upisina ni Gov. Ryan Singson ha kapitolyo han Ilocos Sur dida han Agosto 8.

Iginpapakig-away han Stop Exploitation an direkta nga panhahatag ha ira han 15% han *excise tax* ha tabako nga iginsabalaud hadto pa han 1992 (RA 8240). Gin-alutaga daw ini para pahitas-on an kapas ha produksyon ngan kamutangan pan-ekonomiya han mga parag-uma. Han tuig 2016 la, nagkakantidad ini nga pondo han P15.8 bilyon (15% han P105.4 bilyon) Pero sigon ha grupo, mumo la an nakakaabot ha ira. Tikang han igsabalaud ini, mayda la pipira nga nakakakarawat han P15,000 o mas grabe pa, han usa kasako nga abono.

Gin-iinsister han mga parag-uma an subsidyo ngan insentibo ha produksyon ngan mga programa nga kongkreto nga nagbabaton ha hitaas nga garastuhon ha produksyon ngan himubo nga kita. Dugang hini an suporta para ha pagtatanum han humay nga kaagsuban nga pakabuhi han mga parag-uma kahuman han pag-ani han tabako.

Sigon naman ha pangangaliskay han National Democratic Front-Ilocos, an pondo hadton 2016 nakapaglalatag na han sistema han irigasyon ha masobra 26,800 ektarya ha rehiyon han Ilocos, ngan makapanhahatag pa gihapon han mga traktora ngan iba pa nga higamit ha panguma. An 38% hini sadang na para tagan-subsidyo an usa nga bug-os nga kat-ani ngan magkakaada han tig-usa kaektarya nga tuna nga mauuma an maabot 37,000 nga parag-uma. Mayda pa mahibibilin nga mahihimo igahin ha panlawas ngan edukasyon han mga pamilya han parag-uma.

Masugad pa man, naabot ha 85% han pondo nahingangadto la ha mga imprastruktura nga diri direkta nga ginpupulsan han mga parag-uma ngan maiha na nga ginhihimo nga palabigasan han lokal nga mga pulitiko ngan *warlord* ha rehiyon. Hadton 2001, nabuksas an pagku-

rakot han P224 milyon han dinastiya nga Singson han Ilocos Sur. May baratonon gihapon hi Sen. Imee Marcos ha pagkawat niya han P213 milyon tikang ha pondo han hiya an gobernador pa ha Ilocos Norte dida han 2011 ngan 2013.

Nakikibahin gihapon ha pagbursa ha buhis an mga sindikato nga rehimen nga nakapwesto ha Malakanyang. Dida han 2001, usa han iginkaso kan hadto anay presidente ngan "jueteng lord" nga hi Joseph Estrada amo an pag-aro kan hadto anay Gov. Luis Singson han P130 milyon tikang ha pondo. Samtang, ha ngaran han "proteksyon han kalibsugan han publiko," gin-umentuhan naman ni Rodrigo Duterte dida han Hulyo 25 an igin-imponer nga *excise tax* ha tabako. Dida han Enero, maabot na ha P20.5 bilyon nga buhis tikang ha tabako an sumulod ha kaban han nasud.

Magin an uruubos nga mga upisyal han reaksyunaryo nga gubyrno may kada tagasa nga parte ha panunukot. Tikang 2016 2018, waray pa gihapon report an diri mamenos ha upat nga lokal nga gubyrno ha rehiyon han Ilocos kun diin nahingadto an gin-alutaga ha ira nga masobra tig-P1 bilyon. Masobra P41 bilyon nga buhis an natirok han gubyrno ha nasering nga panahon.

Kasumpay hini, gin-aaro liwat han Stop Exploitation an pag-umento han presyo han tabako ngadto ha P128 kada kilo, hin waray klasiplikasyon. Kontra ini ha naeksister nga napakamenos nga pagpalit tikang ha P28-P82 ngan malimbong nga paggrado han mga negosyante ngan dagko nga kompaniya ha gin-aani nga Virginia, Burley ngan Native nga klase han tabako. Kakunsa-bo ha sugad hini nga pananalumpigos an National Tobacco Administration. AB

Mga kriminal, ginbuhian han rehimen Duterte

MASOBRA ha 1,700 nga kriminal nga nasentensyahan ha makangingirhat nga mga krimen an ginbuhian han rehimen Duterte ilarum han Good Conduct Time Allowance (GCTA).

Iginsesering han balaud han GCTA nga mahihimo makagawas hin mas temprano an mga priso, bisan adton nasirutan hin bug-os nga kinabuhi nga pagkapriso, kun magpakita ini han maupay nga pamatasan. Nabuksas ini nga iskema han bumuklos an kasina han katawhan, labi na an mga kaurupdan han biktima, ha balita nga pagagawson hi Antonio Sanchez, hadto anay meyor han Calauan, Laguna. Gindesisyunan nga nakasala hi Sanchez ha pagreyp ngan pagpatay kan Eileen Sarmenta ngan sangkay niya nga hi Alan Gomez ngan pagpatay ha magtalaamay nga Nelson ngan Rickson Peñalosa.

Mas pa nga iginkasina han katawhan an direkta nga pagendorso han alipures ni Duterte nga hi Sal Panelo ha pagpapagawas kan Sanchez ha Bureau of Pardons and Parole. Kaparte hi Panelo ha mga abogado han pamilya Sanchez ha iya kaso nga pagpapalamadya ngan pagpatay.

Agud salbaron an iya rehimen, gintanggal ni Duterte an komisyoner han Bureau of Corrections (BuCor) nga hi Nicanor Faeldon. Syahan na nga natanggal hi Faeldon ha Bureau of Customs durot han ismagling han shabu.

Mayoriya han ginbuhian ilarum han rehimen Duterte amo an mga reypist ngan mga parupanmatay. Labot kan Sanchez, ginbuhian liwat hini an upat ha pito nga dabi ha pagreyp ngan pagpatay ha magbugto nga Chiong ha Cebu hadton 1997.

An balaud nga GCTA iginpasar ilarum han rehimen Benigno Aquino III hadton 2013. AB

Pag-ato han mga West Papuan para ha nasyunal nga pagtatalwas

Yukot-yukot nga katawhan han West Papuan an dirudiretso nga naglansar han demonstrasyon tikang Agosto 17. Syahan nga iginkasa han mga Papuan an mga rali kadungan han nasyunal nga adlaw han kagawasan han Indonesia agud manawagan han nasyunal nga pagtatalwas ngan sesesyon (pagbulag ha Indonesia komo nasud).

Imbes nga batunon an ira panawagan, nagdeploy an guberno han Indonesia han dugang nga 1,200 nga sundalo ngan pulis ha prubinsya para mabangis nga puypuyon an mga paggios. Dida han Septyembre 3, diri mamenos ha duha nga estudyante nga Papuan an namatay ha pangangatake han paramilitar ha ira eskoylahan. Unom naman an namatay, kaupod an usa nga bata, samtang masobra dosena an nasamaran, han pauranan han bala ngan targas han mga tropa han Indonesia an mga raliyista ha Deiya dida han Agosto 28. An panibag-o nga buklos hini nga mga pangatake kaparte han nagpapadayon nga kampanya nga henosidyo han estado nga Indonesian kontra ha mga Papuan.

Kasaysayan han langyaw nga panginlabot

An West Papua (dati nga Netherlands New Guinea) hadto anay kaparte han Dutch East Indies (yana Indonesia) nga ginkolonya han The Netherlands tikang 1880. Han kilal-on han Dutch an independensya han Indonesia hadton 1949, waray hini bul-iwi an West Papua para siguruhon an ekonomiko nga interes hini ha rehiyon.

Pero dida han dekada 1960, iginlarang han hadto anay nga presidente han US nga hi John F. Kennedy an pagpapailarum han West Papua ha kontrol han Indonesia komo pabor ha naghahadi nga klase dinhi. Dida han 1969, iginlansar an buwa nga reperendum kun diin ginpapili an mga Papuan kun karuyag nira magpailarum ha republika han Indonesia. Nagpili an mga sundalo nga Indonesian han 1,025 nga Papuan nga ginpapartisipar ha repe-

rendum ngan pirit nga ginpabotos para ha integrasyon.

Ginsiguro han integrasyon an talwas nga pagsulod ngan pan-nga-wat han mga lokal nga multinasyunal nga kompaniya nga mina ngan plantasyon ha mga rekurso han West Papua. Kaupod hini an Freeport han US ngan Rio Tinto han Australia, mga kompaniya nga lanong ha panhihibang ha kalibungan. Nangunguna naman an mga kompaniya nga Japanese ha pagkakalbo han mga kagugub-an ha isla, sugad gihapon ha paghuthot han mga natural nga *gas* (kaupod an US). Samtang, ginkumpiska han dagko nga kumprador ngan kapitalista nga Indonesian an higluag nga katunaan han mga Papuan ngan gintindugan han mga plantasyon.

Deka-dekada na nga pag-ato

Tikang ha tinikangan, klaro na an ungara han mga West Papuan para ha pagdedesisyon-ha-kalugaringon ngan nasyunal nga pagtatalwas. Dida han 1965, nabug-os an Free Papua Movement, an armado nga grupo han New Guinea Raad, an guberno han katawhan han West Papua nga gintukod hadton 1961.

Dida han 2015, ginkilala han Melanesian Spearhead Group, usa nga organisasyon han mga nasud nga maaagian ha subrehiyon han Oceania, an koalision han mga grupo nga Papuan nga nagkaurusa ha ilarum han United Liberation Movement of West Papua.

Agud puypuyon an pag-ato han mga Papuan, dirudireso nga iginpailarum an prubinsya ha diri-deklarado nga balaud militar. Ini an pinakamilitarisado nga prubinsya ha nasud ngan presente nga gintaltagan han masobra 45,000 nga pwera panseguridad han Indonesia. Kaupod han iginpatabak dinhi an Konstrand Commandos nga ginpahiara, gin-armsan ngan ginpondohan han US ngan Australia.

Nagresulta an grabe nga militarisasyon ha henosidyo ngan hiluagan nga pagpapalayas ha mga Papuan. Tikang 1969, masobra 100,000 Papuan na an ginpatay samtang yinukot-yukot naman an nagin biktima han iba pa nga mga pagtatalwas ha katungod pantawo.

Atubangan han nagtitikagrade nga panginlabot han mga langyaw han ira ancestral nga katunaan ngan pagpuypoy ha mga katungod, padayon nga iginpapasulong han West Papua National Liberation Army an gerilya nga pakiggera han mga Papuan para ha nasyunal nga pagtatalwas. AB

